

رفاه اجتماعی و عوامل موثر بر آن مطالعه موردی شهر تهران

جعفر هزارجریبی: دانشیار علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران*
رضا صفری‌شالی: دانشجوی دکتری رفاه اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

چکیده

نوشتار حاضر به بررسی یکی از مهمترین موضوعات اجتماعی با عنوان میزان برخورداری از رفاه اجتماعی در بین شهروندان تهرانی می‌پردازد، به لحاظ نوع روش تحقیق، نوشتار حاضر از نوع تحقیقات رابطه‌ای است که در آن به شناسایی روابط و برهمکنش متغیرها بر یکدیگر پرداخته می‌شود. برای رسیدن به اهداف تحقیق از دو روش اسنادی و میدانی (پیمایشی) استفاده شد. در تدوین چارچوب نظری از نظریات روانشناسان اجتماعی و جامعه‌شناسان استفاده شد و مجموعه این نظریه‌های به ما بیان می‌کنند که رفاه دارای ابعاد متفاوتی است که این ابعاد از مسائل فردی و روانشناختی شروع شده و به مسائل کلان سیاسی و اقتصادی در حوزه عملکرد مسئولان ختم می‌شود. جامعه آماری تحقیق شامل افراد ۱۵ تا ۶۵ سال ساکن شهر تهران است و حجم نمونه آن بر طبق فرمول کوکران ۳۸۵ نفر است. نتایج نشان می‌دهد که میزان برخورداری از رفاه در بین ۲۶ درصد از پاسخگویان در حد کم و خیلی کم است و در مقابل در بین ۱۹/۷ درصد سطح بالا و در نهایت در بین ۵۴ درصد از پاسخگویان احساس رفاه اجتماعی در سطح متوسط است. اما عوامل تبیین‌کننده رفاه بر طبق مدل رگرسیونی نشان می‌دهد که متغیرهای "اعتماد به کارایی مسئولان (با ضریب ۰/۲۴)، دینداری (با ضریب ۰/۱۸)، پایگاه اقتصادی و اجتماعی افراد (با ضریب ۰/۱۳)، احساس عدالت اجتماعی (با ضریب ۰/۱۲)" دارای تأثیر مثبت (مستقیم) بر میزان رفاه اجتماعی در بین افراد هستند، و اما متغیرهای "احساس بیگانگی اجتماعی (با ضریب -۰/۳۸)، تقدیر گرایی (با ضریب -۰/۱۵)" دارای تأثیر کاهنده بر میزان رفاه اجتماعی می‌باشند. در مجموع، متغیرهای مذکور توانسته‌اند ۴۰ درصد از تغییرات متغیر احساس برخورداری از رفاه اجتماعی را تبیین کنند. و به عبارت دیگر، این نتیجه نشان می‌دهد که ۴۰ درصد از میزان احساس برخورداری از رفاه اجتماعی تابع متغیرهای مذکور است.

واژه‌های کلیدی: رفاه اجتماعی، اعتماد به مسئولان، احساس عدالت، روحیه مادی گرایی، احساس بیگانگی اجتماعی و تقدیر گرایی

۱- مقدمه

۱-۱- طرح مسأله

مفهوم رفاه اجتماعی^۱ در طول سال‌های اخیر به صورت جدی مورد علاقه جامعه‌شناسان، اقتصاددانان و سایر رشته‌های مرتبط با توسعه قرار گرفته است. در واقع از دهه ۱۹۸۰ به بعد در تعریف رفاه اجتماعی تغییر و تحول بسیاری پدید آمده است. متون مرتبط با جامعه‌شناسی و اقتصاد نشان می‌دهد که رفاه و بهزیستی (به معنای بهتر زیستن) تنها به اقشار آسیب پذیر و یا گروه خاصی از افراد جامعه محدود نمی‌شود، بلکه ابعاد گسترده‌تری پیدا کرده است. همان طور که در تعریف سازمان بهداشت جهانی به سلامت از جنبه مثبت آن تأکید شده است و فردی واجد سلامت شناخته می‌شود که به لحاظ زیستی، روانی و اجتماعی از شرایط معینی برخوردار باشد. همین شرایط در شکل گسترده تر در مورد رفاه افراد نیز صدق می‌کند، یکی از ویژگی‌های مهم رفاه اجتماعی آن است که فرد از احساس سلامت، امنیت و سرزندگی بالایی برخوردار باشد. (Hewstone, & Strobe, 2001)

بنابراین، رفاه اجتماعی در هر جامعه از اساسی‌ترین نیازهای اجتماعی است که افراد جامعه باید از آن برخوردار باشند. رفاه باعث خلق امنیت، احساس آرامش و اطمینان همه جانبه نسبت به حال و آینده است، از این رو امروزه با شکل گرفتن نهادهای جدید رفاهی (مثل وزارت رفاه) توسط دولت‌مردان می‌توان یاد

آور شد که رفاه اجتماعی تا حد زیادی توسط دولت‌ها برقرار می‌شود. در واقع یکی از وظایف اصلی هر دولتی تأمین رفاه شهروندان است. برای شکل‌گیری شکوفایی اقتصادی، سرمایه‌گذاری، برنامه‌ریزی و هر فعالیت اجتماعی دیگر به حداقل زمینه مطمئن و آرام نیاز است، که وجود این گونه امنیت‌ها نشان دهنده وجود رفاه در جامعه است. بدین ترتیب رفاه عملاً در زمره اهداف و ارزشهای اصولی و لازمه هر جامعه‌ای قرار می‌گیرد. پس می‌توان گفت که احساس رفاه علاوه بر اینکه یک نیاز برای انسانها است، عامل بسیار مهمی در پیشرفت و توسعه‌ی هر کشور است. بدین ترتیب رفاه اجتماعی مفهومی بسیار پیچیده است که به عنوان مفهوم و واقعیتی اجتماعی، لایه‌های زیادی را به دور هسته اصلی خود در بر گرفته است. این چندلایگی در واقع بسیاری از متفکرین را به این نتیجه رهنمون شده است که یافتن تعریف قطعی و بدون چون و چرا برای رفاه بسیار دشوار بوده و به عبارتی دیگر به ارائه‌ی تعاریفی نسبی از آن تن در داده‌اند. این تعاریف نسبی گویای این واقعیت هستند که واقعیت رفاه اجتماعی (در عین اینکه هم جنبه فردی و هم جمعی، هم ذهنی و هم عینی دارد)، خصیصه پویا و متحول داشته و متناسب با تغییرات به وجود آمده در جوامع و رشد انتظارات و نیازها دگرگون می‌شود. در واقع ویژگی انعطاف پذیری و هم‌زیستی آن با شاخصهای توسعه اقتصادی و ملاحظات سیاسی جامعه، کارکرد آن را از ترمیم‌های موضعی و

¹. Social welfare

دغدغه‌های دولتمردان در جهان کنونی است، به طور خلاصه می‌توان گفت که رفاه علاوه بر اینکه ضرورتی انسانی است، عنصر مهمی در پیشرفت و توسعه‌ی یک جامعه است. بسترهای مختلف توسعه، اقتصادی، فرهنگی و... مستلزم وجود احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی است. بنابراین، شکی در لزوم ایجاد و حفظ رفاه در تمام معانی آن وجود ندارد، اما بحث مهمی که پیش می‌آید این است که سازوکار رفاه چگونه باید باشد، چه نوع رفاهی مناسب جامعه مورد مطالعه است؟ و چگونه می‌توان به آن رسید؟

با توجه به توضیحات، اهمیت مطالعه در این حوزه بیش از پیش آشکار می‌شود و به دنبال آن حضور و استفاده از برنامه ریزی رفاه اجتماعی بسیار مؤثر ارزیابی می‌شود. برنامه ریزی اجتماعی به دلیل مفروضات اصولی خود هم به رفاه اجتماعی بهای کافی می‌دهد و هم متناسب با ویژگیهای ذاتی مفهوم رفاه آن را صرفاً یک فرآورده دولتی نمی‌داند. برنامه ریزی اجتماعی در کنار رأس هرم (دولت) توجهی شایان به حکومت‌های محلی و مردم (قاعده هرم) دارد. و این موضوع امروزه در شهر تهران نیز (با توجه به شکل‌گیری مفهوم حقوق شهروندی) مصداق پیدا می‌کند.

در مجموع پژوهش حاضر دارای دو بُعد نظری و کاربردی است، بُعد نظری آن به شناخت تعاریف، مفاهیم و شاخص‌های رفاه اجتماعی در بین صاحب‌نظران می‌پردازد، از این

اتخاذ تصمیم‌های مقطعی خارج می‌سازد. (حق جو، ۱۳۸۱: ۷۸) از این رو رفاه اجتماعی را تنها می‌توان در یک متن و در بستر یک جامعه، تعریف کرد. با همه این اوضاع و مشکلاتی که بر سر اجتماع تعریف رفاه وجود دارد، اما وجود رفاه اجتماعی یک واقعیت لازم و ضروری برای هر اجتماع یا جامعه است (Midgeley, 2000: 25)

با وجود مباحث فوق، رفاه اجتماعی بر یک محور اساسی و اصلی دور می‌زند که در واقع همان دولت - ملت است. اما با توجه به مسأله عدم قطعیت آن، امروزه دیگر نمی‌توان رفاه را صرفاً در سطح کلاسیک آن و براساس ملاحظات تنگ‌نظرانه و صرفاً در سطح دولتی تعریف کرد.

در جامعه ما نیز امروزه موضوع بر خورداری از رفاه اجتماعی از اهمیت شایان توجه‌ای پیدا کرده، بطوریکه کاندیداهای مجلس و ریاست جمهوری مجبور شده‌اند که شاخص‌های رفاه مردم را در برنامه‌های خود بگنجانند. اما مسأله تحقیق حاضر این است که میزان احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی در بین شهروندانی تا چه اندازه است؟ و چه عواملی باعث افزایش یا کاهش احساس رفاه در بین مردم مناطق مورد مطالعه می‌شود؟ پس تحقیق حاضر درآمدی است بر بررسی میزان احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن

۱-۲- اهمیت و ضرورت

از آنجا که یکی از اهداف برنامه‌ریزی اجتماعی، دستیابی به رفاه اجتماعی است، و از طرف دیگر ایجاد رفاه یکی از مهمترین

رو در واقع به طور صریح و ضمنی به بررسی پاره‌ای از نظریات موجود در این حوزه پرداخته می‌شود و در نهایت می‌تواند یک جمع‌بندی کلی از نظریات موجود به ما بدهد، اما در ارتباط با بُعد عملی باید خاطر نشان ساخت که این پژوهش به یکی از مهمترین موضوعات اجتماعی روز جامعه یعنی میزان احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی می‌پردازد. از این رو شناخت میزان احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی و عوامل تأثیرگذار بر آن در بین مردم به عنوان یکی از پارامترهای اصلی جامعه فعلی است. پس پژوهش حاضر می‌تواند مورد استفاده دستگاه‌های مختلف (مثل وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی، بهزیستی و...) قرار گیرد تا بتوان براساس یافته‌های این تحقیق در جهت برنامه‌ریزی برای داشتن جامعه‌ای با رفاه بیشتر و در نهایت توسعه یافته کمک نمود.

۱-۳- اهداف پژوهش

هدف کلی تحقیق بررسی میزان احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین شهروندان تهرانی است. بدین ترتیب با توجه به هدف کلی، اهداف جزئی زیر مد نظر است:

- بررسی احساس بر خورداری از رفاه اجتماعی در بین پاسخگویان؛
- بررسی احساس عدالت در بین پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه؛
- بررسی روحیه مادی‌گرایی در بین پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از

رفاه؛

- بررسی احساس بیگانگی در بین پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه؛

- بررسی اعتماد پاسخگویان به کارایی مسئولان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه؛

- بررسی پایبندی دینی پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه؛

- بررسی تقدیرگرایی در بین پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه؛

- بررسی پایگاه اقتصادی و اجتماعی پاسخگویان و تاثیر آن بر احساس بر خورداری از رفاه.

۱-۴- پیشینه پژوهش

«کاپتین و هرواردن»^۱ (۱۹۸۰) پژوهشی تحت عنوان توابع رفاه وابسته به یکدیگر و سایر (اندازه) بهینه توزیع درآمد انجام داده‌اند. آنها برای کار تجربی خود از اطلاعات کشور هلند استفاده کردند و از تابع رفاه درآمد (WFI)^۲ بهره جستند. در این مطالعه جمعیت کشور برحسب متغیرهای جمعیتی طبقه‌بندی شده که شامل ۷ زیرگروه است؛ تحصیلات، محیط کار، نوع کار، درجه شهرنشینی، سن جغرافیای محیط زندگی (شمال یا جنوب کشور). آن‌گاه در هرکدام از این زمینه‌ها نیز چند زیرمجموعه در نظر گرفته شد. به عنوان نمونه برای تحصیلات چهار مقطع در

^۱. Arey Kaptain and Floor Van Hervarden

^۲. Welfare Function Income

بخش‌هایی که مزایای خاصی ندارند، مورد بررسی قرار می‌دهد. در این پژوهش به وضوح تاثیر سیاست‌های رفاهی مختلف به دنبال توانایی‌هایشان به منظور بهبود بهزیستی اجتماعی با توجه به سوالات مربوط به معیار برنامه‌ریزی مختلف مطرح شده است. (Manley 2001:5).

برنت بلیز^۲ (۲۰۰۵) در گزارش پژوهشی به بررسی "ارزیابی‌های گوناگون از رفاه" در طی چند سال اخیر پرداخته، در این پژوهش به بررسی موضوعاتی مانند تولید درآمد داخلی به عنوان ارزیابی کننده رفاه پرداخته شده است. چنین به نظر می‌رسد که بعضی مشکلات در کشورهای در حال توسعه افزایش یافته است. سه روش مختلف جهت بررسی میزان رفاه اجتماعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. اولین روش شامل بسط حساب داخلی‌ای است که نسبت رفاه را به صورت ثوری در نظر می‌گیرد. دومین روش مواردی ابتدایی (مانند تحصیل، مراقبت‌های ویژه) را به عنوان نشان‌گرهای اجتماعی ارزیابی می‌کند و در روش آخر با توجه به داده‌های به دست آمده از چند آزموده، حالات روانی و میزان احساس رفاه بررسی می‌شود (Bleys, 2005: 10).

تاج‌الدین (۱۳۸۴) پژوهشی در حوزه "شناسایی مولفه‌های محرومیت اجتماعی انجام است، در این پژوهش آمده است که محرومیت اجتماعی از مباحث مهم رفاه و سیاست اجتماعی است که در کنار موضوعاتی چون فقر، طرد^۳ و

نظر گرفته شد و برای هرکدام از زیرمجموعه‌های مجموعه اصلی آن سطح از درآمد که رفاه فرد را حداکثر می‌کند، محاسبه شده است و به مقایسه آن با سطح واقعی درآمد پرداخته شده است برای این کار سه فرض در نظر گرفته شد:

الف - مطلوبیت فقط تابعی است از درآمد قابل تصرف خانوار؛

ب- اثر توزیع درآمد بر تولید و عرضه نیروی کار نادیده گرفته شده و فرض شده است که اندازه درآمد ملی متأثر از تغییرات توزیع درآمد نیست؛

ج- به جای درآمد دوره زندگی، درآمد سالانه در نظر گرفته شده است (موسی خانی، ۱۳۷۹: ۳).

مانلی^۱ (۲۰۰۱) در پژوهشی با "عنوان بهزیستی اجتماعی در بریتانیا" در طی سالهای ۲۰۰۱-۱۹۹۱ بیان می‌کند که شواهد به دست آمده در زمینه سیاست‌گذاری رفاهی دارای ابعاد گوناگون، پراکنده و مبهم است. در تحقیقات انجام شده توجه کمی به مواردی همانند اینکه چگونه سطوح مختلف برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی بر روی مردم تأثیر می‌گذارد، شده است. با وجود این امر، سیاست‌گذاری دولت در امر مسکن در طی ۲۰ سال گذشته منجر به سیاست اجاره‌داری مختلف، در پیشرفت و تولید مجدد انبوه مسکن شده است که با نظر گرفتن حقوق در امر سیاست‌گذاری است که حذف مشکلات اجتماعی در هنگام مواجهه با وجود مشکلات در

^۲. Brent Bleys

^۳. Exclusion

^۱. David Manley

پنهان و آشکار، شرایط مساعد برای رانت خواری برخی‌ها، ساختار شکننده اقتصادی، جنگ نه ساله، نظام مدیریتی خنثی، رشد مشکلات اجتماعی (بیکاری، اعتیاد، و...)، گسترش کمی جمعیت زیر خط فقر وضعیت نامطلوبی را به شرایط اقتصادی و اجتماعی کشور تحمیل کرده و مقوله «رفاه اجتماعی» را به حاشیه عقب رانده است. (حق جو: ۱۳۸۱، ۷۵)

عباسیان (۱۳۸۲) تحقیقی با عنوان "بررسی رفاه اجتماعی در چارچوب اقتصاد اسلامی" انجام داده است. این پژوهش به بررسی رفاه اجتماعی در چارچوب اقتصاد اسلامی با نگاهی موازی به اقتصاد سرمایه‌داری می‌پردازد. بدین نحو که ابتدا اقتصاد رفاه در نظام سرمایه‌داری، قضایای رفاه، توابع رفاه، حداکثر کردن رفاه اجتماعی و «وضعیت مطلوب از دید پارتو» به عنوان بهترین معیار برای اندازه‌گیری رفاه را معرفی می‌کند و به تعمیم نظر پارتو در شرایط وجود آثار خارجی می‌پردازد. پس از آن به منظور آشنائی با مبانی اقتصاد اسلامی، معیارها و اهداف و همچنین برخی اصول اقتصاد اسلامی مرتبط را عنوان می‌کند تا به بحث پیرامون رفاه اجتماعی در اقتصاد اسلامی بپردازد. این بحث با عنوان شدن مطالبی چون اتفاق و تأثیر آن بر توابع مطلوبیت افراد، بهم پیوسته بودن توابع مطلوبیت افراد در جامعه اسلامی در مقابل استقلال این توابع در نظام سرمایه‌داری دنبال می‌شود. پس از آن نقطه تعادل پارتو یا بهینه اسلامی در جامعه اسلامی مورد بحث قرار

نابرابری اجتماعی قابل بررسی است. هر چند که به لحاظ مفهومی و تجربی این مفاهیم تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند در این نوشتار تلاش شده است با طرح ابعاد مفهومی، نظری و تجربی محرومیت اجتماعی موضوع در حوزه مورد مطالعه مورد آزمون تجربی قرار گیرد. با شناسایی شاخص‌های محرومیت اجتماعی با استفاده از تکنیک تحلیل عامل از میان عوامل مطرح شده مولفه‌های شناسایی شده پس از نام‌گذاری عبارتند از بیگانگی اجتماعی، احساس شهروندی، تعامل اجتماعی و رضایت از زندگی. این مولفه‌ها با یکدیگر دارای تجانس و سازگاری درونی بوده که در مجموع سازنده محرومیت اجتماعی هستند. بدین ترتیب گسترش محرومیت خود دارای نوعی طرد از جامعه می‌باشد و در چنین شرایطی رفاه اجتماعی در سطح حداقلی قرار دارد (غفاری و تاج الدین، ۱۳۸۴: ۴۶).

حق جو (۱۳۸۱) تحقیقی با عنوان "رفاه اجتماعی و توسعه" انجام داده است در این تحقیق آمده است که چیرگی بر فقر همواره برای دولتهای عدالت‌گرا به مثابه یک هدف راهبردی (استراتژیک) مطرح است. به همین سبب، سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه تأکید بر «توزیع»^۱ و «برابری»^۲ داشته و این قبیل حکومتها به تعدیل فاصله طبقاتی اهتمام می‌ورزند. در ایران نیز از آغاز سال ۱۳۷۵ به این سوء شاهد نوسانهای زیادی در سیاست‌گذاری‌ها بوده‌ایم. وجود تورم

¹. Distribution

². Equality

رفاه پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - میزان اعتماد به کارایی مسئولان و تاثیر آن
 بر احساس رفاه تا چه اندازه است؟
 - میزان پایبندی دینی و تاثیر آن بر احساس
 رفاه پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - میزان تقدیرگرایی و تاثیر آن بر احساس
 رفاه پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - تاثیر پایگاه اقتصادی و اجتماعی بر
 احساس تا چه اندازه است؟

۱-۶- روش تحقیق

تحقیق حاضر از نوع تحقیقات رابطه‌ای و مقایسه‌ای است که در دو سطح توصیفی و تحلیلی انجام می‌گیرد. در اجرای این تحقیق از دو روش مطالعه اسنادی و میدانی (پیمایشی) استفاده شد. در روش اسنادی برای تدوین چارچوب نظری تحقیق به مطالعات انجام گرفته و نظریات صاحب‌نظرانی که به این موضوع پرداخته‌اند، مراجعه شد. و سپس با توجه به مبانی نظری تحقیق و نتایج به دست آمده از مصاحبه، متغیرهای تحقیق به عنوان ابزار سنجش تهیه و در قالب پرسشنامه تنظیم شد.

۱-۷- معرفی متغیرها و شاخص‌های تحقیق

جهت ایجاز در کلام و تفهیم بهتر به معرفی متغیرها و شاخص‌ها در قالب جدول ذیل پرداخته می‌شود و در ادامه به مبحث اعتبار و پایایی پرداخته می‌شود

می‌گیرد، بدین معنی که با وجود انفاق در جامعه، نه تنها فرد انفاق کننده علیرغم کاهش درآمدش به مطلوبیتش اضافه می‌گردد، بلکه مطلوبیت فرد انفاق گیرنده نیز افزایش می‌یابد و این امر موجب دستیابی به نقطه‌ای بالاتر از نقطه بهینه پارتو می‌گردد که «سوپر پارتو یا بهینه اسلامی» نام دارد. در نهایت این پژوهش با شبیه‌سازی دو جامعه سرمایه‌داری و اسلامی و ارائه مدل ساده-ای جهت استخراج و مقایسه رفاه اجتماعی این دو جامعه پایان می‌پذیرد. نتیجه‌ای که حاصل می‌گردد این است که رفاه اجتماعی در جامعه اسلامی تحت شرایط یکسان بیشتر از رفاه اجتماعی در نظام سرمایه‌داری است (عباسیان، ۱۳۸۲:۲).

در مجموع مطالعه ادبیات موضوع نشان می‌دهد که رفاه دارای ابعاد گسترده است و به صورت توأمان از متغیرهای مختلف در سطح خرد و کلان تأثیر می‌پذیرد.

۱-۵- سوالات تحقیق

با توجه به اهداف تحقیق سوالات زیر در تحقیق حاضر مطرح است:

- میزان برخورداری از رفاه اجتماعی در بین پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - میزان احساس عدالت و تاثیر آن بر احساس رفاه پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - میزان روحیه مادی‌گرایی و تاثیر آن بر احساس رفاه پاسخگویان تا چه اندازه است؟
 - میزان احساس بیگانگی و تاثیر آن احساس

جدول ۱- نحوه شاخص‌سازی متغیرهای تحقیق

موضوع تحقیق	نوع متغیرها	متغیرهای تحقیق	سؤالاتها (گویه‌های فرعی)	
بررسی میزان احساس برخورداری از رفاه اجتماعی و عوامل موثر بر آن در بین شهروندان تهرانی	وابسته	احساس برخورداری از رفاه اجتماعی	رضایت از زندگی	۱- احساس رضایت از زندگی، ۲- سرحال بودن از نظر روحی و عاطفی، ۳- عشق ورزیدن به زندگی، ۴- امید به بهتر شدن زندگی در آینده نسبت به زمان حال، ۴- مناسب بودن موقعیت شغلی، ۵- متناسب بودن درآمد با شغل و ۵- میزان احساس رضایت و خوشبختی
			نردی خود	۱- احساس فرد از وضعیت جسمانی و سلامتی خود، ۲- احساس فرد از وضعیت استراحت و تفریح خود، ۳- احساس فرد از محل سکونت خود، ۴- وضعیت سواد و تحصیلات فرد، ۵- احساس فرد از شغل خود (در صورت شاغل بودن)، ۶- رضایت از محیط خانوادگی، ۷- احساس فرد از پیشرفت و موفقیت خود در زندگی و ۸- احساس فرد نسبت به روند و وضعیت زندگی
			ارزیابی از مقایسه با دیگران	۱- از لحاظ منزلت و موقعیت خانوادگی ۲- از لحاظ میزان درآمد ۳- از لحاظ میزان ثروت و دارایی ۴- از لحاظ میزان تحصیلات ۵- از لحاظ مورد احترام دیگران واقع شدن ۶- از لحاظ منزلت و موقعیت خانوادگی
			احساس امنیت	۱- احساس امنیت در منطقه محل سکونت، ۲- احساس امنیت در خصوص حضور به موقع پلیس در هنگام بوجود آمدن مشکل، ۳- میزان نگرانی در خصوص بوجود آمدن هر بحرانی در جامعه و برهم زدن آرامش فعلی جامعه، ۴- نگرانی در خصوص بدتر شدن وضع زندگی در آینده از وضع فعلی، ۵- احتمال بوجود آمدن مشکل در هنگام قدم زدن با خانواده در شب (قبل از ساعت ۱۱ شب)
	مستقل	دینداری	بعد اعتقادی	۱- اعتقاد به دنیای بعد از مرگ ۲- اعتقاد به اینکه بدون پرستش خدا زندگی اصلاً معنا و مفهومی ندارد. ۳- اعتقاد به اینکه دین و دستورات دینی می‌تواند به همه نیازهای انسان پاسخ دهند. ۴- اعتقاد به اینکه راز و نیاز باعث آرامش می‌شود
			بعد مناسکی	۱- شرکت در مراسم روضه و عزاداری ۲- شرکت در هیات‌های مذهبی ۳- زیارت اماکن متبرکه، ۴- بجا آوردن نمازهای واجب
			احساس عدالت	در ادارات هر روز یک قانون وضع می‌شود و مردم نمی‌دانند تکلیف آنها چیست، در ادارات با مردم با احترام برخورد می‌شود، نام و اعتبار افراد ناشی از شایستگی آنهاست، در جامعه ما برای هر کاری برنامه‌ای تعریف شده است، در جامعه ما مردم می‌توانند به آن چیزی که استحقاق آن را دارند، برسند.

<p>مردم به حداقل درآمد برای زندگی آبرومند دسترسی دارند، در جامعه ما حق و حقوق قومیت‌ها رعایت می‌شود. افراد با نفوذ نمی‌توانند حق و حقوق افراد را پایمال کنند، مجرمینی که پارتی یا پول دارند، پراحتی از دست قانون فرار می‌کنند.</p>				
<p>تلاش برای در اختیار داشتن بهترین ماشین و امکانات، تلاش برای به دست آوردن هر آن چیزی که انسان به آن احساس نیاز می‌کند، قانع بودن انسان به داشته‌ها، باور به نقش پول در زندگی بهتر، دنبال مال دنیا بودن</p>	<p>مادی گرایی</p>			
<p>۱- اعتماد به توانایی دولت در بهبودی وضع مملکت، ۲- اعتماد به صداقت دولت در بهبودی وضع مملکت، ۳- میزان باور به وجود برنامه ریزی در کارهای مسئولان، ۴- عدم تعارض در حرف و عمل (عمل به قولها)، ۵- میزان اعتماد به مسئولان در خصوص توجه به منافع عموم مردم با منافع بخش خاص و ۶- عدم سوءاستفاده از موقعیت توسط مسئولان</p>	<p>اعتماد به مسئولان</p>			
<p>باور به نقش تقدیر در خوشبخت کردن و یا نکردن افراد، توانایی انسان در تغییر سرنوشت خود، مشخص شدن آینده هر فرد در پیشانی فرد، باور به اینکه هر آنکه دندان دهد، نان دهد. با اثر به همت و نقش آن در تغییر، تأثیر شانس و اقبال در موفقیت</p>	<p>تقدیر گرایی</p>			
<p>۱- تصور فرد از توانایی خود در تغییر شرایط موجود (جامعه) ۲- بررسی نظر پاسخگویان در خصوص بیان مشکلات به مسئولان ۳- بررسی نظر در خصوص توجه به زمان حال یا آینده، ۴- بررسی میزان خوشبینی پاسخگویان به آینده ۵- نظر پاسخگویان در مورد این جمله: "هر کس باید گلیم خود را از آب بیرون بکشد و با دیگران کاری نداشته باشد" ۶- اعتقاد به توانایی مردم در تغییر سرنوشت جامعه</p>	<p>احساس نگرانی اجتماعی</p>			
<p>۱- تعداد سال‌های تحصیل (میزان تحصیلات)، ۲- شغل پاسخگو، ۳- منابع درآمد خانوار و خود پاسخگو، ۴- شغل سرپرست خانوار، ۵- میزان هزینه ماهانه خانوار پاسخگو، ۶- وضعیت مالکیت مسکن و ۷- نام منطقه مسکونی</p>	<p>پایگاه اقتصادی و اجتماعی</p>			
<p>۱- سن پاسخگو ۲- وضعیت تأهل ۳- تعداد اعضای خانوار ۳- تعداد اعضای خانوار</p>	<p>سؤالات عمومی</p>			

ماخذ: نگارندگان

احتمالی پرسشنامه، که می‌توانست از نامفهوم بودن گویه‌ها، ترتیب نامناسب سؤالات و طولانی بودن پرسشنامه و... باشد، مرتفع گردد. همچنین از کارشناسان و محققین، خواسته شد تا مشکلات

برای اطمینان از پایایی^۱ ابزار سنجش، پرسشنامه اولیه در جمعیت ۲۵ نفری از پاسخگویان مورد آزمون قرار گرفت تا نواقص

^۱ . Reliability

ضریب آلفای کرونباخ) مورد سنجش قرار گرفت و بدین ترتیب پرسشنامه اولیه پس از حذف و اصلاح سؤالات، نهایی شد.

احتمالی پرسشنامه را در مقابل هر گویه و سؤال متذکر شوند. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها و بررسی نظرات کارشناسان بانک اطلاعاتی تشکیل و قابلیت اعتماد متغیرها (با استفاده از

جدول ۲- برآورد میزان آلفای به دست آمده برای هر یک از شاخصهای تحقیق

شاخص	ضریب پایایی	شاخص	ضریب پایایی
۱- احساس رفاه	۰/۷۳	۲- اعتماد به کارایی	۰/۷۵
۱-۱- احساس رضایت	۰/۷۲	۳- احساس بیگانگی	۰/۷۱
۲-۱- رفاه فردی	۰/۷۸	۴- اعتقادات دینی	۰/۷۳
۳-۱- احساس امنیت	۰/۷۱	۵- تقدیرگرایی	۰/۷۶
۴-۱- احساس امنیت	۰/۷۴	۶- احساس عدالت	۰/۷۸
-	-	۷- مادی گرایی	۰/۷۶

ماخذ: نگارندگان

مجموع متغیرهای انتخابی مناسب هستند و همبستگی بالایی با متغیرهای تعیین شده مدل نظری تحقیق دارند و بدین ترتیب اعتبار سازه تحقیق به دست می‌آید و پس می‌توان گفت که ابزار اندازه‌گیری دقیقاً متغیرهای تحقیق را می‌سنجد و به عبارت دیگر انطباق بین تعریف مفهومی متغیرها با تعریف عملیاتی آنها وجود دارد.

۱-۸- محدوده و قلمرو پژوهش

پژوهش به لحاظ سال اجرا محدود به سال ۱۳۸۸ و به لحاظ محدوده جغرافیایی شامل شهر تهران می‌شود. جامعه آماری این تحقیق شامل شهروندان تهرانی بین گروه سنی ۱۵ تا ۶۵ سال (اعم از زن و مرد) هستند. البته بخاطر گستردگی

همان طور که از جدول فوق مشخص است ضریب پایایی برای هر یک از متغیرها در حد بالا است و این موضوع نشان دهنده همبستگی درونی بین متغیرها برای سنجش مفاهیم مورد نظر می‌باشد و بدین ترتیب می‌توان گفت که تحقیق ما از قابلیت اعتماد و یا پایایی لازم برخوردار است.

در خصوص اعتبار^۱ ابزار از تحلیل عاملی جهت سنجش اعتبار سازه^۲ تحقیق استفاده شد. مقدار آمار آزمون بارتلت ($\text{barlett's} = 1167/7$) که در سطح معنی‌داری است ($\text{sig} = 0/00$) و از سوی دیگر با توجه به اینکه مقدار آزمون $K.M.O = 0/82$ می‌باشد، می‌توان نتیجه گرفت که

^۱ . Validity

^۲ .construct Validity

بخواهیم از زاویه نظریه علمی در چند قرن اخیر بنگریم، می‌توان بحث‌های جدی و منسجم در این حوزه را به هگل نسبت داد؛ زیرا به نظر می‌رسد یکی از پایه‌های اندیشه‌ای در زمینه «رفاه اجتماعی» به «نظریه اخلاقی دولت» هگل باز می‌گردد. بر مبنای این نظریه، وظیفه اخلاقی دولت، حفظ امنیت و ایجاد اعتماد عمومی در جامعه در جهت حفظ منافع یکایک افراد جامعه است و «عدالت» نیز در این زمینه نقش بسزایی بر عهده دارد؛ و زمانی که عدالت، بُعد اجتماعی به خود می‌گیرد، احساس امنیت و رفاه در افراد جامعه رو به پایداری می‌رود. وضعیت عینی آن در مباحث مرتبط با اقتصاد رفاه نیز به خوبی مشهود است و در این ارتباط گفته می‌شود «اقتصاد رفاه می‌تواند اساساً با بذل توجه بیشتری به اخلاق تقویت گردد» (آمارتیا سن، ۱۳۷۷: ۹۹، به نقل از یزدانی، ۱۳۸۲: ۳۴). با این بیان، در واقع ارتباط دو سویه این دو مورد تأکید قرار می‌گیرد و شاید از همین روست که گفته می‌شود «خط مشی رفاه اجتماعی باید همانند محافظی در برابر خطرهای اخلاق جامعه عمل کند» (باری، ۱۳۸۰: ۱۶۲).

در دیدگاه مطلوبیت‌گرایی که از هیوم (۱۹۶۹) و بنتام (۱۷۸۹) نشأت گرفته است اصل بیشترین رضایت به عنوان اساس یک نظریه اخلاقی برای رفاه عمومی مطرح می‌شود که بر

جامعه آماری مناطق ۳ و ۱۸ براساس سطوح توسعه یافتگی به عنوان دو منطقه نشان دهنده سطح بالا و پایین انتخاب شدند. دلیل اینکه از افراد ۱۵ تا ۶۵ سال مصاحبه گردید، بخاطر حضور بیشتر آنها در عرصه اجتماع و تلقی جامع‌تری از ابعاد و زوایای موضوع مورد تحقیق است. در تعیین حجم نمونه تحقیق از فرمول عمومی کوکران استفاده می‌شود:

$$n = \frac{461544 \times (1/96)^2 \times (0/5) \times (0/5)}{461544 \times (0/5)^2 + (1/96)^2 \times (0/5) \times (0/5)} \approx 384$$

حجم نمونه یا تعداد افراد مورد مصاحبه در این تحقیق ۳۸۵ نفر است. بدین شکل که با توجه به جامعه آماری مورد مطالعه با استفاده از فرمول کوکران این حجم نمونه به دست آمد. بنابراین، حجم نمونه دو منطقه مورد مطالعه با استفاده از روش نسبت مشخص شد. و در هر منطقه در داخل بلوک‌ها، اقدام به انتخاب ساختمان‌ها (پلاکهای مسکونی) و در نهایت خانوار گردید و در داخل هر خانوار از یک نفر به صورت تصادفی نظر سنجی شد.

۲- مفاهیم، دیدگاه‌ها و مبانی نظری

در زمینه رفاه اجتماعی (به صورت مستقیم و یا غیرمستقیم) ما شاهد نوشتارهای متعددی از یونان باستان (زمان افلاطون و ارسطو) و همچنین صدر اسلام و بعد از آن توسط اندیشمندانی مانند فارابی و... هستیم، ولی اگر

1. Hume
2. bentham

جامعه است به دلیل این که وزن‌های مربوط به مطلوبیت کسب شده از سوی افراد مساوی نبوده و توابع مطلوبیت افراد متفاوت است، توزیع مصرف کالاها نیز در شرایط حداکثر رفاه برابر نیست و حداکثر کردن رفاه اجتماعی منوط به آن است که اشخاص مقادیر متفاوتی مصرف کنند و رضایت خاطر متفاوتی از سطوح مطلوبیت کل به دست آورند (سولو، ۱۹۹۱ به نقل از عربی، ۱۳۸۳: ۱۴۷).

۲-۱- چارچوب نظری تحقیق

از آنجایی که هیچ یک از تئوری‌ها در بررسی موضوع تحقیق کامل و جامع نیستند، بنابراین، از رویکرد ترکیبی در جهت پیوند نظریه و عمل استفاده شد، که نتایج در جدول ذیل خواهد آمد.

طبق آن نتایج حاصل از فعالیت‌های آدمی تنها بر این مبنا قابل ارزشیابی است که این فعالیت‌ها تا چه حد در رضایت عمومی جامعه نقش دارند و سعادت یک فرد یعنی رضایت و خوشنودی او با میزان لذت و شادمانی کسب شده توسط او تعریف می‌شود. اما در این جا این اشکال پیش می‌آید که خوشنودی حاصل از لذت‌های کاذب و مثلاً مواد مخدر آیا به رفاه فرد مربوط می‌شود. از نظر سولو (solow) (۱۹۷۴) مطلوبیت افراد دارای ملاک عینی نبوده بلکه به ترجیحات و تمایلات افراد بستگی دارد. بنابراین برخلاف نسل اولیه در دیدگاه مطلوبیت‌گرایی، دیدگاه نئوکلاسیک در مطلوبیت‌گرایی، مطلوبیت را تا اندازه زیادی ذهنی تلقی می‌کند. براساس دیدگاه سولو، تابع رفاه اجتماعی عبارت از تابعی جمع‌پذیر است که این تابع مجموع وزنی مطلوبیت‌های افراد در

جدول ۳- چارچوب نظری تحقیق و نحوه استخراج مفاهیم از نظریه‌ها

متفکرین	نظریه‌ها	متغیرها	توضیحات
مازلو	نیاز	نیازهای مادی و احساس امنیت	در این تحقیق متغیر وابسته یعنی احساس رفاه به مفهوم رضایت از قلمروها و امکانات موجود زندگی در نظر گرفته شده است. از آنجائی که زندگی انسانی بسیار پیچیده بوده و دارای ابعاد و قلمروهای گوناگون است، از این رو برای تهدید و تشخیص آن، براساس نظریات «مازلو» نیازهای اساسی انسان را مبنا قرار داده‌ایم.
تدگار	محرومیت نسبی	مقایسه خود با دیگران و احساس رفاه	براساس دیدگاه محرومیت نسبی فرد به مقایسه خود با افراد دیگر و گروه مرجع بر می‌آید و دوست دارد که شرایط مشابه با آنها داشته باشد و اگر در نتیجه مقایسه برای فرد چنین پنداشتی بروز نماید که براساس میزان سرمایه‌گذاری و تلاش، پاداش و نتیجه‌ای که عایدش شده در مقایسه با دیگران عادلانه و منصفانه نیست دچار احساس محرومیت نسبی گردیده و این امر باعث بروز نارضایتی و عدم احساس رفاه می‌گردد.

براساس دیدگاه مبادله، تمامی رفتارها و کنش‌های انسانی در برابر محیط طبیعی و محیط اجتماعی به منزله نوعی مبادله همانند مبادلات اقتصادی در بازار است. طبق این دیدگاه انسان موجودی است که همواره در پی پاداش و محترز از تنبیه و زیان است. بنابراین فرد در مبادلات خود با جامعه کالاهایی را به جامعه می‌دهد و کالاهایی را از جامعه می‌گیرد. حال اگر فرد در این مبادله سود برده باشد به حفظ آن مبادله و حتی گسترش آن تشویق می‌شود ولی اگر فرد در این مبادله ضرر کرده یا سود مورد انتظار خود را به دست نیاورد آن مبادله را قطع خواهد کرد. قضیه‌های موفقیت، پاداش و تنبیه که در نظریات جامعه‌شناختی مبادله مطرح‌اند.	احساس عدالت	مبادله	هومنز - پیتر بلو
براساس دیدگاه ارزش منزلت هر فرد دوست دارد با توجه به موقعیت خود (که شامل سطح تحصیلات، میزان زحمت و تلاش و امکانات و...) منزلت و جایگاه مناسب در جامعه، محل کار و خانواده داشته باشد. اگر فرد چنین شرایطی را دارا باشد احساس رفاه خواهد داشت و در غیر این صورت احساس رفاه نمی‌کند.	احساس عدالت زویه ای	ارزش منزلت	هومنز - برگر
نظریه برابری نیز راهنمای مناسب دیگری برای تبیین رضامندی از زندگی و در نهایت احساس رفاه است. این تئوری نیز تاحدودی به تئوری مبادله نزدیک است. زیرا در اینجا هم سخن از داده و ستاده است.	عدالت توزیعی	برابری	آدامز
براساس دیدگاه بیگانگی اجتماعی، بیگانگی در صورتی پدید می‌آید که فرد احساس جدایی از خود، دیگران، جامعه، محیط کار و... بکند و همین امر موجب نارضایتی و ناخرسندی او می‌شود. ما نیز در اینجا (با الهام از ملوین سیمن) شاخصهای بیگانگی را شامل احساس بی‌قدرتی، بی‌معنایی، بی‌هنجاری، انزوا مدنظر قرار می‌دهیم.	احساس بیگانگی	بیگانگی اجتماعی	دورکیم - مرتن - ملوین سیمن
نظریه میدانی کورت لوین: لوین رفتار انسانی را تابع عوامل مختلف و به هم وابسته می‌داند و این عوامل را نیروی میدانی می‌نامد. او این گونه عوامل را به دو دسته تقسیم می‌کند: ۱- خصوصیات و شرایط شخصی ۲- خصوصیات محیطی. ویژگی‌هایی چون سن، میزان تحصیلات، وضعیت تاهل، میزان درآمد، نوع منطقه مسکونی را می‌توان از جمله ویژگی‌های آن دانست.	پایگاه اقتصادی و اجتماعی	عوامل و شرایط شخصی و محیطی	نظریه میدانی کورت لوین
دین نوعی التزام یا تعهد است؛ معنای ریشه شناسانه دین به کارکردهای اجتماعی، انضباط و الزام اشاره دارد. (تامسون و دیگران، ۱۳۸۱: ۲۱-۲۲) از نظر وبر، دین پاسخی به پرسشهای بنیادین در باب معناست. (همان: ۲۲) به عبارت دیگر وبر، دین را به عنوان ملجأ و متکایی برای بشر معرفی می‌کند که قادر است به حیات معنا بخش و به زندگی جهت بدهد. از نظر او، دین خصلت به ظاهر خودسرانه، نامراد و غیر منصفانه جهان را معنا دار و سامانمند جلوه می‌دهد و در یک کلام کارکرد دین توجیه الهی بدبختی و خوشبختی است (شجاعی زند، ۱۳۸۰: ۵۷) البته بخاطر جلوگیری از اطناب کلام نظریات دورکیم و وبر و سایر صاحب‌نظران در مبانی نظری تحقیق نیامده ولی ر تعریف مفاهیم به صورت مختصر به آن اشاره شده است.	پایبندی دینی	دینداری	دورکیم و وبر

ماخذ: نگارندگان

۳- بحث

پس از گردآوری و کنترل پرسشنامه‌ها و حذف پرسشنامه‌های ناقص، با استفاده از نرم-افزار SPSS.۱۶ بانک اطلاعاتی مورد نیاز تشکیل و سپس داده‌ها مورد پردازش و تحلیل قرار گرفت

۳-۱- یافته توصیفی

نسبت جنسی در هر دو گروه زن و مرد نسبت مساوی انتخاب گردید. با توجه به یافته‌ها مشخص شد که ۴۷ درصد از پاسخگویان از پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایینی برخوردارند و در مقابل پایگاه اقتصادی و اجتماعی ۱۳ درصد از افراد پاسخگو در سطح بالا است. و در این میان ۴۰ درصد از افراد از پایگاه اقتصادی و اجتماعی در حد متوسط برخوردارند. در مجموع اکثریت افراد پاسخگو پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایینی دارند.

- میزان برخورداری از رفاه اجتماعی در بین پاسخگویان

در حدود ۲۶ درصد از افراد مورد مطالعه از رفاه اجتماعی پایینی برخوردار هستند و در مقابل حدود ۲۰ درصد از رفاه اجتماعی بالا برخوردار بوده و در این میان در حدود ۵۴ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان برخورداری از رفاه در بین پاسخگویان در حد متوسط است.

- میزان اعتماد به کارایی مسئولان در بین پاسخگویان

در حدود ۳۹ درصد از پاسخگویان اعتماد پایینی نسبت به مسئولان داشته‌اند و در مقابل در حدود ۱۳ درصد از احساس اعتماد بالایی برخوردار بوده و در این میان در حدود ۴۸ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان احساس اعتماد به مسئولان در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به پایین است.

- میزان پایبندی دینی در بین پاسخگویان
۱۲ درصد از پاسخگویان از پایبندی دینی پایینی برخوردار بوده و در مقابل در حدود ۲۰ درصد از پایبندی دینی بالایی داشته و در این میان در حدود ۶۷ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان پایبندی دینی در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به بالا است.

- میزان تقدیر گرایی در بین پاسخگویان
نتایج نشان می‌دهد که در حدود ۳۲ درصد از پاسخگویان تقدیر گرایی پایینی داشته‌اند و در مقابل در حدود ۶۷/۵ درصد در سطح بالایی به تقدیر گرایی معتقد بوده‌اند. و در این میان در حدود ۶۱ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان تقدیر گرایی در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به پایین است.

- میزان احساس عدالت در بین پاسخگویان
در حدود ۴۰ درصد از پاسخگویان احساس عدالت پایینی داشته‌اند و در مقابل در حدود ۱۱ درصد از احساس عدالت بالایی برخوردار بوده و میزان اجرای عدالت را در جامعه در سطح

که در مجموع میزان روحیه مادی گرایی در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به بالا است.

۳-۲- یافته‌های استنباطی تحقیق

لازم به توضیح است که در تحقیق حاضر ۸ فرضیه مطرح شد که ۷ فرضیه آن به صورت رابطه ای و یک فرضیه دیگر به صورت مقایسه‌ای بود که در ذیل به آزمون آنها پرداخته خواهد شد

- تحلیل رگرسیونی عوامل موثر بر احساس برخورداری از رفاه اجتماعی

برای سنجش و بررسی عوامل تبیین کننده رفاه اجتماعی از طریق تحلیل رگرسیون چندمتغیره استفاده شد. البته در انجام تحلیل رگرسیون، سعی گردید از روش گام به گام (Stepwise) استفاده شود تا بتوان به ترکیب بهینه عوامل موثر بر احساس برخورداری از رفاه اجتماعی دست یافت. براساس نتایج حاصل از این تحلیل، در طی مراحل مختلف تحلیل رگرسیون، ۶ مدل شناسایی شد که جدول (۴) نمایشی از خلاصه این مدل‌های شش گانه را به همراه آماره‌های مرتبط ارائه می‌دهد.

بالایی ارزیابی کرده اند. و در این میان در حدود ۴۹ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان احساس عدالت در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به پایین است.

- میزان احساس بیگانگی اجتماعی در بین پاسخگویان

در حدود ۳۶ درصد از پاسخگویان احساس بیگانگی پایینی داشته‌اند و در مقابل در حدود ۳۰ درصد احساس بیگانگی بالایی داشته‌اند. و در این میان در حدود ۳۴ درصد در وضعیت متوسط قرار دارند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت که در مجموع میزان احساس بیگانگی اجتماعی در بین پاسخگویان در حد متوسط رو به پایین است.

- میزان روحیه مادی گرایی در بین پاسخگویان

۳ درصد از پاسخگویان روحیه مادی گرایی پایینی داشته و در مقابل در حدود ۴۰ درصد دارای روحیه مادی گرایی بالایی بوده‌اند. و در این میان در حدود ۵۷ درصد در وضعیت متوسط قرار داشته‌اند و بر طبق این نتیجه می‌توان گفت

جدول ۴- مشخص کننده‌های کلی تحلیل رگرسیونی متغیرهای مستقل بر رفاه اجتماعی

مدل	همبستگی	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	خطای استاندارد برآورد
اول	۰/۵۰۲	۰/۲۵۲	۰/۲۵۰	۱۰/۲۱۴
دوم	۰/۵۵۷	۰/۳۱۰	۰/۳۰۶	۹/۸۲۱
سوم	۰/۵۷۲	۰/۳۲۸	۰/۳۲۲	۹/۷۱۰
چهارم	۰/۵۸۷	۰/۳۴۵	۰/۳۳۸	۹/۵۹۶
پنجم	۰/۶۰۱	۰/۳۶۱	۰/۳۵۲	۹/۴۶۲
ششم	۰/۷۱۱	۰/۳۹۴	۰/۳۹۳	۹/۲۱۰

ماخذ: نگارندگان

جدول بعدی (شماره ۵) که مربوط به تغییرات مقادیر F و سطح معنی‌داری این مقادیر در مدل‌های شش گانه است، همچنین نشانگر این است که در طی مراحل مختلف به ترتیب از یک طرف از سطح معنی‌داری کاسته و به عبارتی بر میزان خطای آن افزوده می‌شود و از طرف دیگر از مقادیر F کاسته می‌شود. به طوری که مقدار F که در مدل اول برابر با ۱۱۸/۳۵۸ بود، با افزوده شدن متغیرهای جدید، در مدل دوم به

جدول بعدی (شماره ۵) که مربوط به تغییرات مقادیر F و سطح معنی‌داری این مقادیر در مدل‌های شش گانه است، همچنین نشانگر این است که در طی مراحل مختلف به ترتیب از یک طرف از سطح معنی‌داری کاسته و به عبارتی بر میزان خطای آن افزوده می‌شود و از طرف دیگر از مقادیر F کاسته می‌شود. به طوری که مقدار F که در مدل اول برابر با ۱۱۸/۳۵۸ بود، با افزوده شدن متغیرهای جدید، در مدل دوم به

جدول ۵- آزمون معنی‌داری رابطه مجموعه عوامل مؤثر بر رفاه اجتماعی در شش مدل

سطح معنی‌داری	F	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	مدل	
۰/۰۰۰	۱۱۸/۳۵۸	۱۲۳۵۰/۰۷۳	۱	۱۲۳۵۰/۰۷۳	رگرسیون	اول
		۱۰۴/۳۴۵	۱۵۲	۳۶۷۲۹/۳۷۳	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۹۰۷۹/۴۴۶	کل	
۰/۰۰۰	۷۸/۸۸۱	۷۶۰۹/۵۵۳	۲	۱۵۲۱۹/۱۰۶	رگرسیون	دوم
		۹۶/۴۶۱	۳۵۱	۳۳۸۶۰/۳۴۰	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۹۰۷۹/۴۴۶	کل	
۰/۰۰۰	۵۶/۸۴۴	۵۳۵۹/۶۵۴	۳	۱۶۰۷۸/۹۶۳	رگرسیون	سوم
		۹۴/۲۸۷	۳۵۰	۳۳۰۰۰/۴۸۴	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۹۰۷۹/۴۴۶	کل	
۰/۰۰۰	۴۵/۹۷۷	۴۲۳۴/۳۳۸	۴	۱۶۹۳۷/۳۵۲	رگرسیون	چهارم
		۹۲/۰۹۸	۳۴۹	۳۲۱۴۲/۰۹۴	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۹۰۷۹/۴۴۶	کل	
۰/۰۰۰	۳۹/۳۳۲	۳۵۴۴/۲۴۲	۵	۱۷۷۲۱/۲۱۱	رگرسیون	پنجم
		۹۰/۱۱۰	۳۴۸	۳۱۳۵۸/۲۳۵	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۶۰۷۹/۴۴۶	کل	
۰/۰۰۰	۳۴/۵۳۳	۳۰۵۸/۲۳۱	۶	۱۸۳۴۹/۳۸۶	رگرسیون	ششم
		۳۴/۵۵۹	۳۴۷	۳۰۷۳۰/۰۶۰	باقیمانده	
			۳۵۳	۴۹۰۷۹/۴۴۶	کل	

ماخذ: نگارندگان

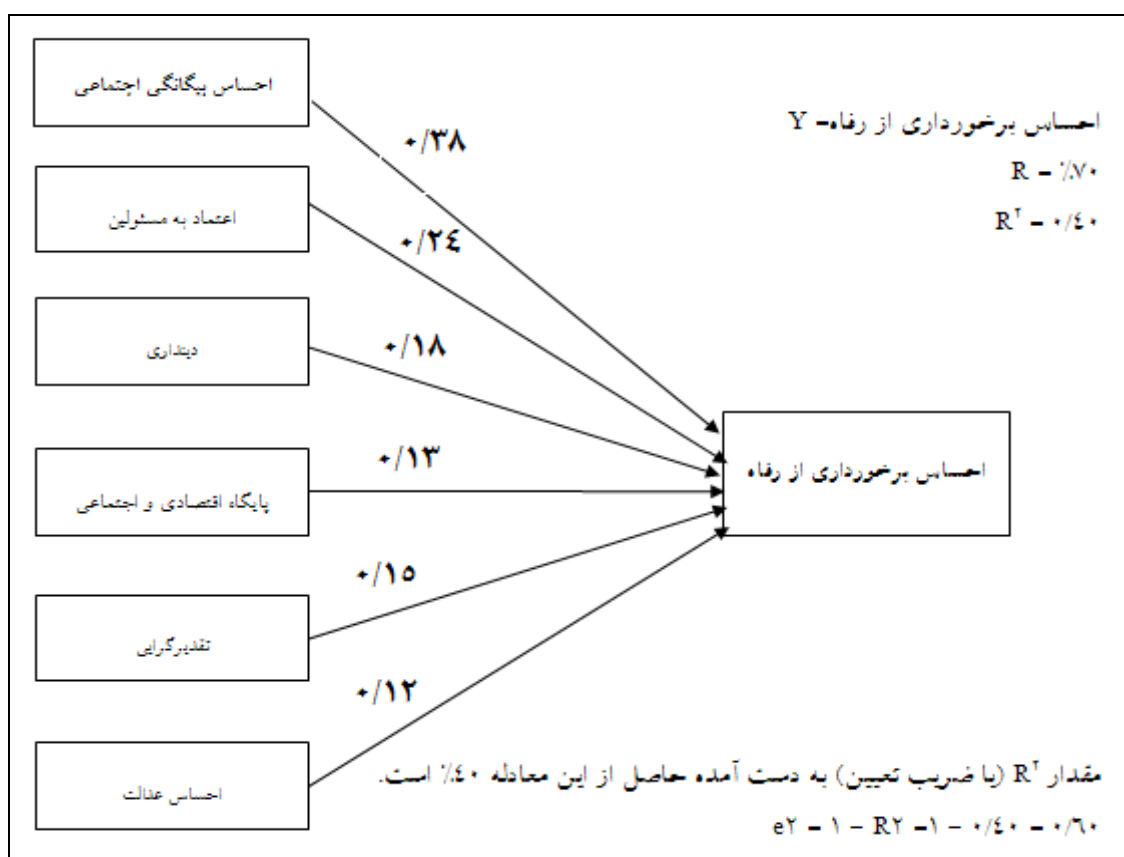
میزان تأثیر تفکیکی هر یک متغیرهای مستقل بر روی رفاه اجتماعی، محتوای جدول شماره ۶ را تشکیل می‌دهد. نتایج این جدول نشان می‌دهد که در مدل اول که متغیر احساس بیگانگی اجتماعی وارد مدل شده است، تا مدل آخر یعنی مدل ششم، در کل ۶ متغیر وارد مدل شده و توانسته‌اند از میان مجموعه متغیرهای مستقل

در نظر گرفته شده جهت تبیین رفاه اجتماعی، تأثیر آماری معنی‌داری در سطح معنی‌داری کمتر از ۰/۰۵ بر این متغیر وارد سازند و سایر فاکتورهایی که در مدل نیامده‌اند، فاقد چنین تأثیری بوده و در نتیجه طی مراحل، از مدل رگرسیونی حذف شده‌اند.

جدول ۶- مشخص‌کننده‌های آماری میزان و جهت تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر رفاه اجتماعی

سطح معنی‌داری	t	ضرایب استاندارد نشده		مدل	(مرحله ۱ تا ۵ بخاطر محدودیت صفحات مقاله حذف شدند)	
		Beta	خطای استاندارد			
۰/۰۰۰	۲۷/۱۵۹		۳/۵۸۸	۹۷/۴۴۴		عدد ثابت
۰/۰۰۰	-۷/۵۴۲	-۰/۳۸۱	۰/۱۴۳	-۱/۰۷۷		احساس بیگانگی اجتماعی
۰/۰۰۰	۵/۱۱۴	۰/۲۴۰	۰/۰۸۰	۰/۴۱۱		اعتماد به کارایی مسئولان
۰/۰۰۰	۴/۰۱۱	۰/۱۷۶	۰/۱۲۷	۰/۵۰۸		دینداری
۰/۰۰۰	۲/۷۵۹	۰/۱۲۷	۰/۰۰۱	۰/۰۰۳		پایگاه اقتصادی و اجتماعی
۰/۰۰۱	-۳/۰۶۵	-۰/۱۵۴	۰/۱۵۳	-۰/۴۷۰		تقدیرگرایی
۰/۰۰۲	۲/۶۶۳	۰/۱۱۸	۰/۱۳۳	۰/۳۵۳	احساس عدالت	

ماخذ: نگارندگان

شکل ۱- مدل تحلیل میزان آثار مستقیم متغیرهای مستقل بر برخورداری از رفاه اجتماعی

دومین متغیری که به لحاظ وزن بتا وارد معادله شده است «اعتماد به کارایی مسئولان» است. ضریب تأثیر رگرسیونی این متغیر برابر با $(Beta = 0.24)$ است. یعنی هر چه میزان اعتماد به کارایی مسئولان بیشتر باشد، احتمال زیادی برای احساس رفاه در افراد دیده می‌شود.

با توجه به نتایج حاصله متغیر «دینداری» با ضریب بتا $(Beta = 0.18)$ سومین متغیر تأثیر گذار بر روی رفاه اجتماعی است. بنابراین میزان رفاه اجتماعی در مرحله سوم، وابسته به میزان دینداری است. یعنی هر چه میزان دینداری بالا رود، میزان احساس برخورداری از رفاه اجتماعی افزایش می‌یابد. و معنای ۰/۱۸ نیز

در ادامه به شرح میزان تأثیر هر یک از متغیرهای مستقل بر رفاه اجتماعی پرداخته می‌شود:

با توجه به نتایج متغیر «احساس بیگانگی اجتماعی» با ضریب بتا $(Beta = -0.38)$ بالاترین همبستگی را با رفاه اجتماعی دارد. بنابراین میزان رفاه اجتماعی در بین متغیرهای وارد معادله شده در مرحله اول متأثر از میزان احساس بیگانگی اجتماعی افراد است. در ضمن علامت منفی ضریب این متغیر نشانگر تأثیر (و همبستگی) معکوس متغیر بیگانگی اجتماعی بر روی میزان احساس برخورداری از رفاه اجتماعی است.

اجتماعی، تحقق اهداف جمعی از سوی مسئولان ضروری است، زیرا متغیرهای فوق دارای بالاترین ضریب همبستگی با احساس برخورداری از رفاه اجتماعی می‌باشند و عدم توجه به آنها می‌تواند باعث گسترش نارضایتی و در نتیجه شکاف بین "مردم با همدیگر" و "مردم و مسئولان" گردد. زیرا نتیجه حکایت از آن دارد که هر چه افراد به لحاظ اجتماعی و فضای عمومی جامعه نگران شوند، به فرد گرایی پناه برده و سعی دارند که برای "آینده شخصی خود" سرمایه گذاری کنند و به فکر امنیت شخصی خودشان باشند و در نتیجه از میزان روحیه جمع گرایی آنها کاسته می‌شود و همین امر موجب کاهش اعتماد اجتماعی و سیاسی شده و در نهایت به ایجاد جامعه‌ای با میزان احساس بیگانگی اجتماعی بالا منجر می‌شود. و همانطور که در نتایج رگرسیونی به دست آمد، بیگانگی اجتماعی به عنوان یک عامل مهم کاهنده میزان احساس رفاه اجتماعی در جامعه مورد مطالعه است. پس با توجه به وضعیت جامعه ما که یک جامعه "در حال گذار" هستیم، عدم توجه به هر یک از شاخص‌های مذکور (در بخش نتایج تحقیق) می‌تواند تأثیر فزاینده‌ای بر بهم ریختن انسجام و یکپارچگی داشته و در نتیجه به عنوان سدی مانع برقراری احساس برخورداری از رفاه اجتماعی گردد. اما اگر خواسته باشیم از روی دیگر سکه به موضوع بنگریم، باید خاطر نشان ساخت که متغیرهای

بدین صورت است که با افزایش یک واحد در میزان دینداری افراد، میزان رفاه اجتماعی ۱۸ واحد افزایش خواهد یافت.

چهارمین متغیری که به لحاظ وزن بتا وارد معادله شده است متغیر "پایگاه اقتصادی و اجتماعی است" ضریب تأثیر رگرسیونی برابر با (۰/۱۳) می‌باشد برطبق این نتیجه می‌توان گفت که متغیر پایگاه به عنوان یک عامل بالا برنده برای احساس برخورداری از رفاه اجتماعی است. اما پس از این متغیر پنجمین متغیری که بر رفاه اجتماعی تأثیر دارد، متغیر تقدیرگرایی می‌باشد. ضریب تأثیر رگرسیونی آن $-0/15 =$ (Beta) است و این ضریب نشان می‌دهد که به ازای هر واحد افزایش در تقدیرگرایی افراد، میزان رفاه اجتماعی به میزان ۱۵ واحد کاهش خواهد یافت.

در نهایت، بر طبق یافته‌های به دست آمده، مشخص شد که متغیر "احساس عدالت" (با ضریب ۰/۱۲)، تأثیر فزاینده بر روی احساس رفاه داشته است. یعنی هر چه میزان احساس عدالت در افراد جامعه افزایش یابد، میزان برخورداری از رفاه اجتماعی نیز افزایش می‌یابد.

۴- نتیجه گیری

با توجه به اهمیت احساس برخورداری از رفاه اجتماعی باید در جستجوی راههایی بود که بتوان آن را افزایش داد، از این رو با توجه به نتایج تحقیق حاضر پرداختن به مولفه‌هایی مانند احساس عدالت اجتماعی، عدم احساس بیگانگی

می‌سازد، افزایش یابد. در واقع گسترش همکاری و تعاون موجب می‌شود که مردم به مسئولان بیشتر اعتماد کنند و نوعی شفافیت در روابط بین آنها پدید آید. این موضوع از جمله مواردی است که امروزه بیشتر از گذشته بدان نیاز است، از طرف دیگر با توجه به تغییراتی که در چند دهه اخیر صورت گرفته است (افزایش جمعیت، رشد شهرها، تحولات اقتصادی و اجتماعی و ...) موضوع اعتماد و ارتباط با مسئولان و وجود مکانیزم‌هایی برای تعدیل بی‌اعتمادی و عوامل موثر بر آن می‌تواند به صورت مستقیم در احساس امنیت اجتماعی و روانی و همین‌طور رضایت اجتماعی و در مجموع (به صورت غیر مستقیم) در احساس برخورداری از رفاه اجتماعی مؤثر واقع گردد.

در سوالات پژوهش در مورد عوامل ایجاد کننده رفاه در بین پاسخگویان بود، نتایج نشان داد که قشر جوان عمدتاً دغدغه امکانات مادی و اشتغال را دارند. بنابراین، بیکاری معضل اجتماعی است که هم مانع احساس رفاه به شمار می‌رود و هم به دلیل بوجود آوردن نگرانی‌های اقتصادی از عوامل استرس‌زای اجتماعی محسوب می‌شود. دولت و مسئولان (با بهره‌گیری حداکثری و بهینه از امکانات موجود) می‌تواند با اشتغال‌زایی، کاهش اختلاف طبقاتی و برقراری عدالت اجتماعی از مشکلات اقتصادی مردم بکاهد و در نتیجه بر احساس رفاه اجتماعی بیفزایند.

«عدالت و برابری»، «اعتماد سیاسی» یا اعتماد به کارایی مسئولان در تحقق اهداف جمعی»، «عدم احساس بیگانگی اجتماعی» (وفاق و یکپارچگی اجتماعی)، «امید به آینده خود، جامعه و وضعیت کشور» به عنوان سرمایه‌های اجتماعی کشور علاوه بر اینکه به عنوان پیش‌شرط توسعه اجتماعی قلمداد می‌شوند، از طرف دیگر به عنوان نتایج توسعه و همچنین نشان دهنده برخورداری مردم از بخش مهمی از رفاه نیز به حساب می‌آیند. پس اهمیت دادن به این سرمایه‌های اجتماعی دارای اهمیتی مشابه با رفاه مادی است. در خصوص اعتماد مردم به مسئولان باید خاطر نشان ساخت که با توجه به اعتمادی که مردم برای مسئولان سرمایه‌گذاری کرده‌اند، تداوم آن اعتماد بستگی به تحقق اهداف جمعی و ارزیابی مردم از توانایی‌های نظام دارد و در اینجاست که [با الگو گرفتن از پارسونز] می‌توان گفت که مسئولان باید با "پاسخگویی به اهداف جمعی" و "کارایی بالا" باعث تداوم آن اعتماد و در حقیقت باعث تداوم مشروعیت مردمی خودشان گردند.

۵- پیشنهادها

اگر بخواهیم افق نگاه خود را به مسائل کلان اجتماعی معطوف کنیم، با توجه به نتایج به دست آمده خصوصاً همبستگی معکوس بیگانگی اجتماعی با میزان احساس برخورداری از رفاه، می‌توان خاطر نشان ساخت که باید زمینه‌هایی که شبکه ارتباطی بین مردم و مسئولان را گسترده‌تر

در پایان باید خاطر نشان ساخت که داشتن برنامه ریزی اساسی در تصمیم گیریها و فراهم آوردن امنیت خاطر در جامعه در ابعاد مختلف باعث می شود که مردم از نظر روانی احساس آرامش داشته باشند. از این رو مسأله تأمین امنیت روانی موضوع مهم دیگری است که لازم است مورد توجه قرار گیرد. شایان ذکر است که امنیت دارای ابعاد متفاوتی است و لازم است که مردم از حداقل های امنیت در حوزه جانی، مالی و آزادی بیان برخوردار باشند و اما جدا از مسائل فعلی امنیت، اطمینان داشتن از توانایی تأمین زندگی در سالهای پیری و از کارافتادگی، اطمینان داشتن از اینکه فرد می تواند در موقع بیماری از امکانات پزشکی و درمانی مطلوب بهره مند شود از جمله مسائلی هستند که زمینه امنیت روانی افراد را فراهم می کنند. بنابراین، عملکرد بهینه سازمانهای انتظامی، رفاهی و تأمین اجتماعی می تواند در تأمین امنیت روانی، اجتماعی و اقتصادی افراد جامعه نقش مهمی ایفا کند.

منابع

آراسته خو، محمد، (۱۳۷۴)، تأمین و رفاه اجتماعی، تهران: انتشارات پیام نور.
 باری، نورمن، (۱۳۸۰)، رفاه اجتماعی، ترجمه اکبر میرحسینی، مرتضی نوربخش، تهران: انتشارات سمت.
 جغتایی، محمد تقی، (۱۳۷۸)، رفاه اجتماعی ساختار و عملکرد، تهران: دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

در مجموع باید با شناخت از نیازمندیهای جامعه در ابعاد مختلف به برنامه ریزی در جهت رفاه حال آنها و امور تربیتی و فرهنگی آنها (و در نتیجه به ایجاد سرمایه گذاری درازمدت، ولی اساسی برای جامعه) پرداخت، زیرا جامعه ای که افراد با نشاط و امید به آینده نداشته باشد، نمی تواند مدعی برقراری رفاه اجتماعی در معنای عام آن باشد.

احساس عدالت (به خصوص عدالت توزیعی) نیز از جمله پارامترهایی است که در قسمت های مختلف تحقیق و همینطور در معادله رگرسیونی نقش برجسته خود را در ایجاد رفاه اجتماعی نشان داد، از این رو تلاش در جهت توزیع عادلانه امکانات در بین کلیه اقشار و مناطق می تواند به احساس برخورداری از رفاه آنها کمک کند. این موضوع در بخش نظری (مباحث عدالت اجتماعی و تئوری برابری) و نیز نتایج استنباطی تحقیق نیز مورد تأیید قرار گرفت. باید توجه داشت که نابرابری اجتماعی در جامعه احساس بی عدالتی و بیگانگی اجتماعی بوجود می آورد و همین احساس باعث پایین آمدن میزان احساس برخورداری از رفاه اجتماعی خواهد شد، در ضمن بخشی از احساس برخورداری از رفاه در اثر مقایسه شرایط خود با دیگران به دست می آید و اگر فرد در مقایسه این شرایط متوجه نوعی بی عدالتی شود، خود بخود احساس رفاه کمتری خواهند داشت.

پژوهش تأمین اجتماعی و گام نو.
 هزارجریبی، جعفر و رضا صفری شالی، (۱۳۹۰)،
 آناتومی رفاه اجتماعی، تهران، انتشارات
 جامعه و فرهنگ (زیر چاپ).
 یزدانی، فرشید، (۱۳۸۲)، مفاهیم بنیادی در
 مباحث رفاه اجتماعی، فصلنامه رفاه اجتماعی،
 دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی،
 ویژه‌نامه‌ی سیاست اجتماعی.

Andrews. Frank, & Others, (1976), "Social Indicators of Well-being", Plenum press.

Argyle, Michael (2001). "The psychology of happiness", second edition, Routledge is imprint of the Taylor and Francis group.

Bleys, Brent (2005) "Alternative welfare measures", Aspirant of the fonds voor-

Hewstone, B. & Strobe, W. (2001), "Introduction to social Psychology", Blackwell

publishers, Third edition

Manley, David (2001) "Social well-being for mixed tenure areas in Britain", Center for housing research university of St Andrews, d.manley@st-andrews.as.uk

Midgely, James (2000) "Context of welfare theory: a developmentalist in perpetration", Center for social development", Washington university Pup.

حق جو، داود، (۱۳۸۱)، رفاه اجتماعی و توسعه
 (مروری بر کارکرد برخی نهادهای حمایتی)،
 فصلنامه رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم
 بهزیستی و توانبخشی.

زاهدی اصل، محمد، (۱۳۸۱)، مبانی رفاه
 اجتماعی، انتشارات دانشگاه علامه طباطبائی.

سازمان بهزیستی، (۱۳۷۷)، رفاه اجتماعی، بیم‌ها
 و امیدها، تهران: انتشارات سازمان بهزیستی.

موسی‌خانی، علی، (۱۳۷۹)، تجزیه تحلیل رفاه
 اجتماعی در ایران، پایان‌نامه کارشناسی
 ارشد رشته علوم اقتصادی دانشگاه شیراز.

میجلی، جیمز، (۱۳۷۸)، رفاه اجتماعی در جهان،
 ترجمه محمد تقی جغتایی، تهران: دانشگاه
 علوم بهزیستی و توانبخشی.

عباسیان، معصومه، (۱۳۸۲)، بررسی رفاه
 اجتماعی در چارچوب اقتصاد اسلامی، پایان
 نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی
 دانشکده علوم اجتماعی و اقتصاد، دانشگاه
 الزهرا.

غفاری، غلامرضا و محمد تاج‌الدین، (۱۳۸۴)،
 شناسایی مؤلفه‌های محرومیت اجتماعی، رفاه
 اجتماعی، سال ۴ ش ۱۷.

فیتزپتریک، تونی، (۱۳۸۱)، نظریه‌های رفاه،
 ترجمه هرمز همایون‌پور، تهران: موسسه عالی